

Myšlenka

Slovo „myšlenka“ může být chápáno buď jako něčí výkon anebo jako to, co je tímto výkonem myšleno, tedy buď jako *cogitatio cogitans* nebo jako *cogitatum*. Hrubým nepochopením smyslu kritiky psychologismu se celá „myšlenka myslící“ vytýká před závorky resp. vůbec vylučuje ze zájmu „logiky“. Logika se však nemůže týkat pouze onoho „*cogitatum*“, onoho myšleného, nýbrž právě naopak se přednostně týká výkonů myšlení, tedy myšlenky myslící. Na druhé straně se obvykle (a tradičně) považuje za samozřejmé, že to myšlené je pouhou myšlenkovou konstrukcí, myšlenkovým modelem, zatímco ve skutečnosti ona myšlenková konstrukce je jenom jednou složkou „myšleného“, a to složkou instrumentální, sloužící k tomu, aby se myšlenka myslící mohla správně vztáhnout k nějaké skutečnosti nekonstruované. Instrumentalita myšlenkových modelů však vůbec neznamená, že by tyto modely neměly být tématem („předmětem“) intenzivního zájmu. Význam myšlenkových konstrukcí totiž nespočívá ani tak v tom, jak úzce jsou spjaty s příslušnými nekonstruovanými skutečnostmi, ale daleko tuto omezenou instrumentální funkci přesahuje. Jde totiž o to, že určité stránky či složky myšlenkového modelu mohou být aktivně míněny také v souvislosti s jinými (nejen konstruovanými, ale zejména nekonstruovanými) skutečnostmi a dokonce v celkově jiných situacích, takže vůbec nejsou jednoznačně spjaty se situací, v níž byly konstruovány. To je dokladem toho, že redukce „myšleného“ na pouhý předmět (intencionální předmět) je pouze metodicky ospravedlnitelná, ale že nemůže být považována za plně věcnou a celkově odpovídající či výstižnou. Právě proto trváme na nerozpojitelné souvislosti mezi pojmem a intencionálním předmětem. Pojem je přímo spjat s myšlenkovými akty, je pro ně jakýmsi sofistickým „programem“, návodem, strukturujícím a organizačním pomůckou, ale je pro tyto akty zejména prostředkem, jak překročit sebe a vztáhnout se co nejpřesněji k něčemu mimo tyto akty, co navíc není jejich produktem, jejich konstruktem. To ovšem je možné jen díky tomu, že pojem dokáže myšlenkové akty soustředit také na jejich vlastní produkty (přesněji: na pojmové produkty), na jejich konstrukce, tj. intencionální předměty. Způsob, jakým pojmy fungují, nemůže být postižen „geometricky“, tj. schematem, které zůstává mimo čas a prostor. To zase dále znamená, že pojem nemůže být tak jednoznačně svázán ani s příslušným intencionálním předmětem. Proto se musíme domnívat, že pojmy na jedné straně – a to se stalo velmi zřejmým na dlouhou dobu v dějinách dosavadní filosofie i vědy – upevňují myšlenkové výkony, ale na druhé straně zase naopak jakoby rozhýbávají myšlenkové modely (intencionální předměty). Že na tuto druhou funkci evropští myslitelé po staletí, ano tisíciletí zapomínali a že jim nevěnovali téměř žádnou pozornost, ukazuje zřetelně na aktuální úkoly myšlení dneška a nejbližší budoucnosti.

(Písek, 980821-1.)